

Bennekom
Plangebied Heelsumseweg 39
(Gemeente Ede)

Archeologische Prospectie

Drs. E.A. Schorn

Februari 2003
BAAC-rapport 02.109

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Inhoud

1	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
2	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5
3	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
4	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5

Colofon

ISBN:	90-77000-67-4
Auteur:	drs. E.A. Schorn
Redactie:	drs. P.J.M. Koop
Veldwerk:	drs. E.A. Schorn
Vondstdeterminatie:	drs. H.M.P. Bouwmeester drs. T.A. Spitzers
Tekeningen:	J. Heersink
Copyright:	gemeente Ede / BAAC bv, Deventer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Ede en/of BAAC bv te Deventer.

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Hofstraat 4-6
7411 PD Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Onderzoekskader	1
1.2	Ligging van het gebied	1
2	Werkwijze	3
2.1	Bureauonderzoek	3
2.2	Inventariserend veldonderzoek	3
3	Resultaten bureauonderzoek	5
3.1	Geologie en bodem	5
3.2	Bekende archeologische waarden	5
4	Resultaten veldonderzoek	7
4.1	Inleiding	7
4.2	Veldwaarnemingen	7
4.3	Booronderzoek	7
5	Conclusies en aanbevelingen	8
5.1	Conclusies	8
5.2	Aanbevelingen	8
6	Literatuur en kaarten	9

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Boorpuntenkaart

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van de gemeente Ede heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie (BAAC bv) een archeologische prospectie uitgevoerd aan de Heelsumseweg 39 te Bennekom. Aanleiding voor dit onderzoek is de geplande bouw van een woning.

Het doel van deze archeologische prospectie is het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische resten en/of vindplaatsen in het plangebied.

Het onderzoek is uitgesplitst in twee delen: een bureauonderzoek (Standaard Archeologische Inventarisatie, SAI) gevolgd door een inventariserend veldonderzoek (Aanvullend Archeologische Inventarisatie, AAI). Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Bij het inventariserend veldonderzoek is met behulp van waarnemingen in het veld deze informatie getoetst en aangevuld.

In dit rapport zijn de resultaten van het onderzoek beschreven. Op basis van deze resultaten zijn aansluitend aanbevelingen gegeven over de eventueel noodzakelijke bescherming van het gebied of mogelijk vervolgonderzoek.

Het veldwerk van dit onderzoek heeft plaatsgevonden in januari 2003. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de eisen van de gemeentelijk archeoloog van de gemeente Ede en conform het concept handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.0.

1.2 Ligging van het gebied

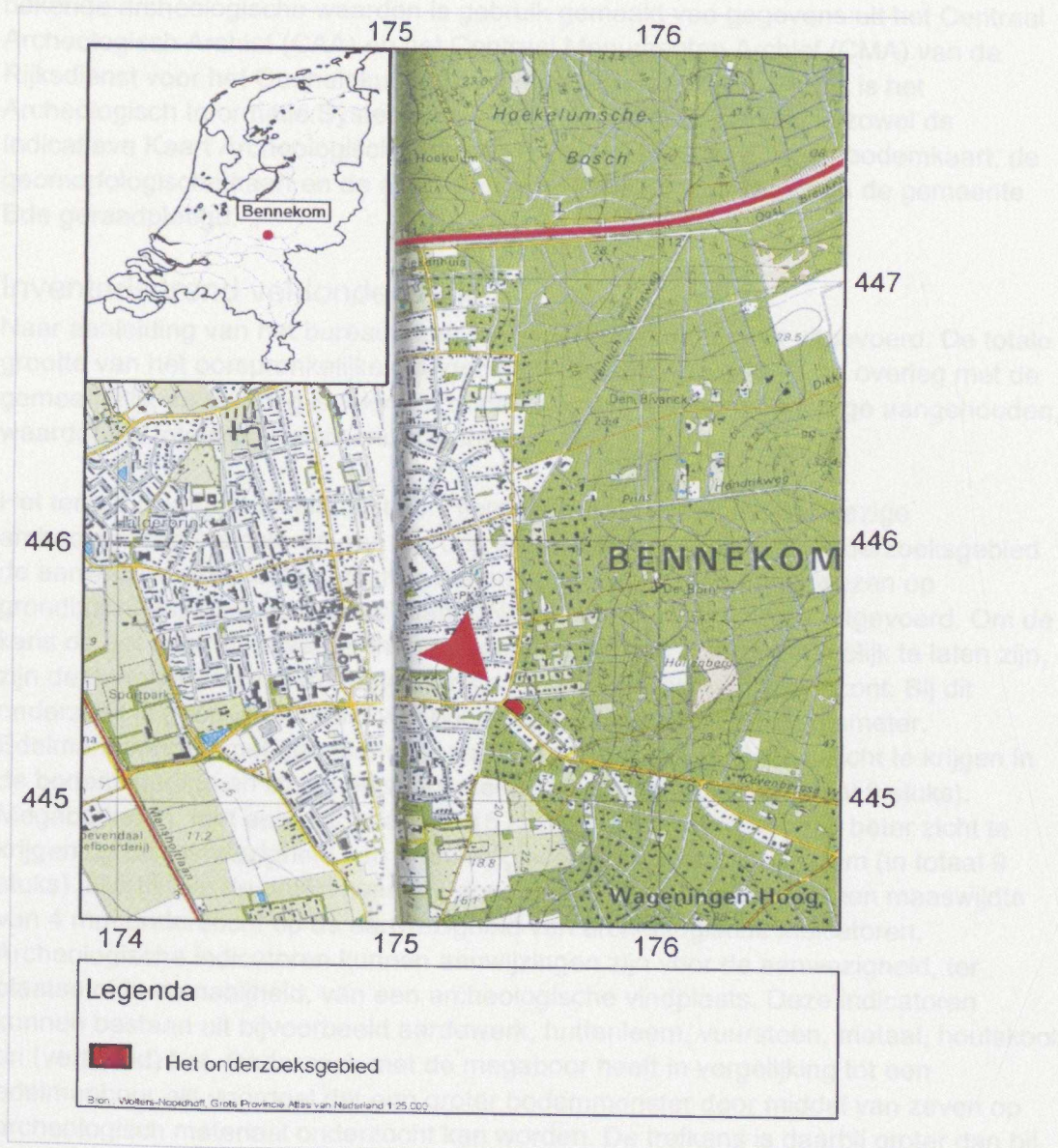
Het te onderzoeken gebied ligt in de provincie Gelderland en behoort tot de gemeente Ede. Het plangebied is gesitueerd in het zuidoostelijk deel van Bennekom en ligt aan de rand van de bebouwde kom in de randzone van het bos (figuur 1).

In totaal is het onderzoeksgebied circa 500 m² groot. Het onderzoeksterrein beslaat de oostelijke helft van het perceel aan de Heelsumseweg 39. De grond is in gebruik als bostuin.

De volgende twee coördinatenparen, volgens het rijksdriehoek-meetsysteem, geven de ligging van het onderzoeksgebied aan:

Zuidwesthoek: X: 175.433 / Y: 445.331

Noordoosthoek: X: 175.503 / Y: 445.385

Figuur 1: Ligging onderzoeksgebied

2 Werkwijze

2.1 Bureauonderzoek

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen informatie verzameld omtrent bestaande archeologische waarden. Bij de inventarisatie van bekende archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Hierbij is het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) gebruikt. Daarnaast is zowel de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de ROB, de bodemkaart, de geomorfologische kaart en de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Ede geraadpleegd.

2.2 Inventariserend veldonderzoek

Naar aanleiding van het bureauonderzoek is het veldonderzoek uitgevoerd. De totale grootte van het oorspronkelijke plangebied bedraagt circa 250 m². In overleg met de gemeentelijk archeoloog is voor het onderzoek een iets ruimere marge aangehouden, waardoor in totaal 500 m² is onderzocht.

Het terrein is in gebruik als bostuin. Hierdoor zijn de eventueel aanwezige archeologische indicatoren aan het oog zijn onttrokken. Om in dit onderzoeksgebied de aanwezige vindplaatsen toch te kunnen traceren is men aangewezen op grondboringen. Voor het gehele plangebied is een booronderzoek uitgevoerd. Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te laten zijn, zijn de boringen uitgevoerd tot tenminste 25 cm in de schone C-horizont. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van boorkoppen met verschillende diameter. Edelmanboringen met een diameter van 7 cm zijn uitgevoerd om inzicht te krijgen in de bodemkundige en lithologische gesteldheid van de grond (in totaal 9 stuks). Megaboringen, met een diameter van 15 cm, zijn uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op de aanwezigheid van archeologische vondsten in de bodem (in totaal 9 stuks). Hierbij zijn de grondmonsters door middel van een zeef met een maaswijdte van 4 mm onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Archeologische indicatoren kunnen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats. Deze indicatoren kunnen bestaan uit bijvoorbeeld aardewerk, huttenleem, vuursteen, metaal, houtskool en (verbrand) bot. Onderzoek met de megaboer heeft in vergelijking tot een edelmanboor als voordeel dat een groter bodemmonster door middel van zeven op archeologisch materiaal onderzocht kan worden. De trefkans is daarbij groter dan bij een edelmanboring.

Er is gewerkt volgens een boorraster van 10 x 10 meter. Dit betekent dat de boorraaien 10 meter uit elkaar liggen en dat de boringen binnen de raaien gezet zijn op een onderlinge afstand van 10 meter. Met deze methode worden per hectare 100 boringen geplaatst.

De locatie (x,y) van de boringen is ingemeten met behulp van meetlinten. De hoogteligging ten opzichte van NAP is bepaald met behulp van een waterpasinstrument. Door de aanwezigheid van bomen en struikgewas konden niet alle boorpunten worden gewaterpast. De hoogteligging van de boorpunten 1-3 en 9 zijn gemeten. Aan de hand van de gemeten hoogteligging van boorpunt 9 is de hoogteligging van de boorpunten 7 en 8 geschat.

Diepte (cm)	Soort	Soort	Soort
0-10 cm
10-20 cm
20-30 cm
30-40 cm
40-50 cm

Sekundaire achtergrondvoorwaarden

Voor het vaststellen van de achtergrondvoorwaarden is een inventarisatie van de bodemgesteldheid uitgevoerd. Hierbij is gebruik gemaakt van de achtergrondgegevens van het bodemregister (BR) en de bodemkaart (BK) van de provincie Drenthe. De bodemkaart (BK) is een kaart die de bodemgesteldheid van een gebied in kaart brengt. De bodemregister (BR) is een register van de bodemgegevens van een gebied. De achtergrondvoorwaarden zijn de voorwaarden die van toepassing zijn op de bodemgesteldheid van een gebied. De achtergrondvoorwaarden zijn de voorwaarden die van toepassing zijn op de bodemgesteldheid van een gebied.

3 Resultaten bureauonderzoek

3.1 Geologie en bodem

Het onderzoeksgebied is gelegen in het Midden-Nederlandse zandgebied op de overgang van het Veluwemassief naar de lager gelegen Gelderse Vallei. Het gebied is te karakteriseren als een stuwwallandschap. De grofzandige en vaak grindrijke gestuwde fluviatiele afzettingen behoren geologisch gezien tot de Formaties van Urk, Sterksel en Kedichem. De stuwwallen zijn in de voorlaatste ijstijd, het Saalien (200.000-130.000 jaar geleden) door het landijs gevormd (Berendsen, 1997).

Volgens de geomorfologische kaart (blad 39 Tiel) ligt het gebied op het hoge gedeelte van de stuwwal waar geen dekzand is afgezet.

Uit de bodemkaart (blad 32 oost) blijkt dat in het onderzoeksgebied holtpodzolgronden (Y21) voorkomen.

Het beschreven bodemtype ziet er als volgt uit:

Holtpodzol (Y30, in grof zand)

Diepte t.o.v. m.v.	Textuur	Kleur	Bodemhorizont
+10-0 cm	bosstrooisel	zwart	A0
0-5 cm	fijn zand	donker grijs	A1
5-28 cm	fijn zand	donker grijsbruin	B2
28-68 cm	fijn zand	bruin	B3
68-120 cm	fijn zand	geel	C

3.2 Bekende archeologische waarden

Voor het bureauonderzoek zijn tevens de archeologische vondstmeldingen van het betreffende gebied uit het ARCHIS archief van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) geïnventariseerd. Uit dit archief blijkt dat er uit het onderzoeksgebied zelf geen vondstmeldingen bekend zijn.

Op circa 150 meter ten oosten van het terrein ligt een grafheuvelcomplex waar begravingen uit het Neolithicum en de Bronstijd zijn aangetroffen (bijlage 1). Deze vondst wordt in ARCHIS beschreven onder de Centraal Monumenten Archiefnummers 39F-043 en 39F-101 en hebben de volgende vindplaatscoördinaten: X-coördinaat: 175.730, Y-coördinaat: 445.330 en X-coördinaat: 175.700, Y-coördinaat: 445.380.

Ten westen van het terrein bevinden, op ruim 100 meter, bevindt zich een vindplaats uit de Middeleeuwen. Hier is Pingsdorf aardewerk gevonden. Deze vondst wordt in ARCHIS beschreven onder het waarnemingsnummer 25223 en heeft de volgende vindplaatscoördinaten: X-coördinaat: 175.300, Y-coördinaat: 445.320.

Ten noordwesten en ten zuidwesten van het terrein, op ruim 150 meter en ruim 200 meter, bevinden zich in beide gevallen een vindplaats uit het Neolithicum. Het is

4 Resultaten veldonderzoek

4.1 Inleiding

Tijdens het booronderzoek zijn in totaal 9 megaboringen en 9 edelmanboringen uitgevoerd. De locatie van de boringen is terug te vinden in bijlage 2. Tevens zijn veldwaarnemingen verricht, die van belang zijn voor de interpretatie van de verzamelde gegevens.

4.2 Veldwaarnemingen

Het onderzoeksgebied ligt op het onderste deel van de helling van de stuwwal. Dit deel van de helling is minder steil dan het westelijk gelegen bovenste deel van de helling. Het hoogteverschil binnen het onderzoeksgebied bedraagt circa 70 cm gemeten over een lengte van 20 meter.

4.3 Booronderzoek

De intactheid van het bodemprofiel (holtpodzol) vertoont een grote variatie binnen het onderzoeksgebied. Bij boring 4 en 9 is een intact bodemprofiel aangetroffen. Het bodemprofiel in de boringen 1, 2, 5 en 7 lijkt te zijn verstoord tot aan de C-horizont. In boring 3, 6 en 8 bestaat de bovenste 30 tot 40 cm uit verspoeld hellingmateriaal waaronder nog een deel van de B-horizont van de holtpodzol aanwezig lijkt te zijn. De geconstateerde variatie waarin het bodemprofiel intact is, geeft aan dat ook het intact zijn van de eventueel aanwezige archeologische sporen een grote variatie zal vertonen. Deze kunnen nog intact zijn, maar in het uiterste geval zelfs geheel verdwenen zijn.

Aan het oppervlak ligt een bosstrooisellaag met een dikte van ongeveer 5 cm. Uit het booronderzoek blijkt dat op het gehele terrein de bodem uit zwak tot matig grindhoudend grof zand bestaat. Er is hier dus geen sprake van dekzand, omdat dit type afzetting uit fijn zand bestaat. De constatering dat hier grof zandige afzettingen aanwezig zijn geeft aan dat het bodemprofiel behoort te worden aangeduid met de afkorting Y30 (holtpodzol in grof zand) in plaats van Y21 (holtpodzol in fijn zand) die in de bodemkaart staat aangegeven (zie hoofdstuk 3.1).

In boring 8 is in het hellingmateriaal (de bovenste 30 cm) een aardewerk scherf aangetroffen. Deze scherf bevindt zich mogelijk niet meer in situ. De wandscherf is moeilijk te dateren, omdat deze geen specifieke kenmerken heeft die duidelijk aan één periode zijn toe te schrijven. Het is een handgevormde relatief hard gebakken scherf. De scherf stamt vermoedelijk uit de IJzertijd, waarbij Vroeg-Romeins niet is uitgesloten. Vroege Middeleeuwen lijkt niet waarschijnlijk als datering of het zou een plaatselijk kogelpotbaksel moeten zijn.

Het is onduidelijk welke betekenis aan deze vondst kan worden toegeschreven.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De IKAW en de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Ede kennen aan het onderzoeksgebied een middelhoge archeologische verwachtingswaarde toe.

De aanwezigheid van een grafheuvelcomplex in de directe omgeving doet vermoeden dat er in de buurt ook andere archeologische sporen te verwachten zijn.

De intactheid van het bodemprofiel (holtpodzol) vertoont een grote variatie binnen het onderzoeksgebied, waardoor het intact zijn van eventueel aanwezige archeologische sporen eenzelfde variatie kan vertonen.

Het veldonderzoek heeft één archeologische indicator opgeleverd, die zich waarschijnlijk niet meer in situ bevindt. Het betreft een aardewerk scherf die mogelijk uit de IJzertijd stamt.

5.2 Aanbevelingen

Het deels verstoorde bodemprofiel en de vondst van een scherf in het hellingsmateriaal die zich mogelijk ex situ bevindt, geven geen aanleiding tot een uitgebreid vervolgonderzoek. Maar de aanwezigheid van een grafheuvelcomplex in de directe omgeving doet vermoeden dat er in de directe omgeving archeologische sporen te verwachten zijn.

Voorgesteld wordt om het aanleggen van de bouwputten archeologisch te begeleiden, zodat eventueel aanwezige sporen kunnen worden gedocumenteerd.

6 Literatuur en kaarten

Literatuur

Bodemkaart van Nederland Schaal 1:50.000, 1973: *Toelichting bij de kaartbladen 39 West Rhenen en 39 Oost Rhenen*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Berendsen, H.J.A. 1997: *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum & Comp.B.V. Assen.

Heunks, E. 2001: *Archeologische verwachtingskaart gemeente Ede*. RAAP-rapport 654, Amsterdam

Geraadpleegde kaarten

Bodemkaart van Nederland (1:50.000), 1972: *Blad 39 Oost Rhenen*. Stichting voor de Bodemkartering, Wageningen.

Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000), 1986: *Blad 39 Tiel*. Stichting voor de Bodemkartering (Wageningen) en de Rijks Geologische Dienst (Haarlem).

Grote Provincie Atlas (1:25.000), 1997: *Gelderland/Veluwe*. Wolters-Noordhoff bv, Groningen.

Bijlage 1: Archeologische- en geologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie	Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden	Cultuurnamen
-1500 n.C.						
-1000	1000	Duinkerke III	Koeler vochtiger Subatlanticum	Loofbos	Late Middeleeuwen	Zeijen
					Karolingische tijd	
					Merovingische tijd	
500		Duinkerke II			Volkverhuizingstijd	
					Laat Romeinse tijd	
					Midden Romeinse tijd	
0	2000				Vroeg Romeinse tijd	
					Late IJzertijd	
-500		Duinkerke I			Midden IJzertijd	
					Vroege IJzertijd	
-1000					Late Bronstijd	
-1500	3000	Duinkerke C	koeler droger Subboreaal	Loofbos	Midden Bronstijd	Hilversum Drakenstein
-2000					Vroege Bronstijd	Wikkeldraad
2500	4000	Calais IV			Laat Neolithicum	Maardingen Trechtbeker Slanudoelb Klokbeker
-3000						
-3500		Calais III			Midden Neolithicum	Michelsberg Haz
4000	5000					
-4500		Calais II	warm vochtig Atlanticum	Loofbos	Vroeg Neolithicum	Swift
5000	6000					Bandceramiek
6000		Calais I				
7000	8000				Mesolithicum	
8000			Warmer Boreaal	Den		
8000			Warmer Preboreaal	Berk		
9000	10.000	jong dekzand II	Kouder Late Dryas	Toendra		Ahrensburg
10.000			Warmer Allerød	Den Berk	Laat Paleolithicum	Tjonger
11.000	12.000	jong dekzand I	K Vroege Dryas	Toendra		
12.000			Warmer bølling	Berk		Hamburg
25.000		oud-dekzand löss	Weichsel ijstijd	Poolwoestijn		
50.000						
100.000			Warm Eemien	Loofbos		
150.000					Midden Paleolithicum	
200.000		keileem stuwwal	Saale ijstijd	Landijs		
250.000						
300.000 v.C.					Vroeg Paleolithicum	

(Naar Van Es et al., 1988)

Bijlage 2: Boorpuntenkaart

